

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi yhteisistä tutkintaryhmistä

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki yhteisistä tutkintaryhmistä. Suomen toimivaltainen esitutkintaviranomainen voisi yhdessä vieraan valtion toimivaltaisen viranomaisen kanssa sopia tutkintaryhmän perustamisesta tietyn rikoksen esitutkinnan toimittamiseksi. Laki sisältäisi yhteisten tutkintaryhmien perustamista ja toimintaa koskevat säännökset. Vieraan valtion viranomaisten toimivaltuuksia Suomessa ehdotetaan laajennettavaksi siten, että tutkinnanjohtajan määräyksestä vieraan valtion viranomaisen voisi suorittaa kuulustelun.

Ehdotetuilla säännöksillä pantaisiin Suomessa täytäntöön Euroopan unionin neuvoston kesäkuussa 2002 hyväksymä puitepäätös yhteisistä tutkintaryhmistä. Lain soveltamisalaa ei kuitenkaan rajoitettaisi Euroopan unionin jäsenvaltioihin, vaan yhteinen tutkintaryhmä voitaisiin perustaa minkä tahansa vieraan valtion kanssa.

Ehdotettu laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä tammikuuta 2003, jolloin puitepäätös on pantava kansallisesti täytäntöön.

SISÄLLYSLUETTELO

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ	1
SISÄLLYSLUETTELO	2
YLEISPERUSTELUT	3
1. Johdanto	3
2. Nykytila.....	3
2.1. Lainsäädäntö ja käytäntö.....	3
2.2. Kansainväliset yleissopimukset	4
3. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset.....	5
3.1. Tavoitteet ja puitepäätöksen täytäntöönpano.....	5
3.2. Puitepäätös yhteisistä tutkintaryhmistä ja sen edellyttämät muutokset lainsäädäntöön	5
Yhteiset tutkintaryhmät.....	5
Virkamiesten rikosoikeudellinen vastuu	10
Virkamiesten yksityisoikeudellinen vastuu	11
Täytäntöönpano.....	11
4. Esityksen vaikutukset	11
5. Asian valmistelu	12
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	13
1. Lakiehdotuksen perustelut.....	13
1.1. Laki yhteisistä tutkintaryhmistä	13
2. Voimaantulo	17
3. Säättämisyjärjestys	17
LAKIEHDOTUKSET	19
yhteisistä tutkintaryhmistä	19

YLEISPERUSTELUT

1. Johdanto

Esitys perustuu Euroopan unionin neuvoston yhteisistä tutkintaryhmistä tekemään puitepäätökseen (EYVL L 162/2002, 20.6.2002), jäljempänä puitepäätös. Puitepäätös hyväksyttiin 13 ja 14 päivänä kesäkuuta 2002 pidetyssä oikeus- ja sisäasioiden neuvostossa. Puitepäätöksen sisältö on yhdenmukainen Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 34 artiklan mukaisesti keskinäisestä oikeusavusta rikosasioissa Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä tehdyn yleissopimuksen (EYVL C 197, 12.7.2000), jäljempänä yleissopimus yhteisiä tutkintaryhmiä koskevien määräysten kanssa. Yleissopimuksen ja puitepäätöksen yhteisiä tutkintaryhmiä koskevat määräykset perustuvat Tampereella 15 ja 16 päivänä lokakuuta 1999 kokoontuneen Eurooppa-neuvoston päätelmiin, joiden mukaan olisi perustettava viipymättä Amsterdamin sopimuksessa edellytetyt yhteisiä tutkintaryhmiä ensi vaiheessa huumausaine- ja ihmiskaupan sekä terrorismin torjumiseksi.

Yleissopimuksen määräysten kanssa yhdenmukaisen puitepäätöksen hyväksyminen johtuu siitä, että Yhdysvalloissa 11 päivänä syyskuuta 2001 tapahtuneen terrori-iskun vuoksi neuvosto katsoi tarpeelliseksi saattaa yhteisiä tutkintaryhmiä koskevat määräykset voimaan jo ennen yleissopimuksen voimaantuloa. Jäsenvaltioiden tulee toteuttaa puitepäätöksen edellyttämät toimenpiteet 1 päivään tammikuuta 2003 mennessä. Yleissopimus on laaja kokonaisuus, jonka kansallinen voimaansaattaminen voi jäsenvaltioissa kestää pitkäänkin. Puitepäätös kuuluu Euroopan unionin toimiin terrorismin vastustamiseksi.

Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 34 artiklan 2 kohdan b alakohdan mukaan neuvosto voi tehdä puitepäätöksiä jäsenvaltioiden lainsäädännön lähentämisestä. Puitepäätökset velvoittavat jäsenvaltioita saavutettavaan tulokseen nähden, mutta jättävät kansal-

listen viranomaisten valittavaksi muodon ja keinot. Puitepäätöksistä ei seuraa välitöntä oikeusvaikutusta. Yksityinen kansalainen ei siten voi vedota puitepäätöksen säännöksiin.

Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 35 artiklan 7 kohdan mukaan yhteisöjen tuomioistuimella on toimivalta ratkaista jäsenvaltioiden väliset riidat puitepäätöksen tulkinnasta ja soveltamisesta, jos riitaa ei voida sopia neuvostossa kuuden kuukauden kuluessa siitä, kun neuvoston jäsen on saattanut asian neuvoston käsiteltäväksi. Euroopan yhteisöjen tuomioistuimen toimivalta rajoittuu siten jäsenvaltioiden välisiin riitoihin. Komissio ei voi nostaa jäsenvaltiota vastaan puitepäätöksen täytäntöönpanoa koskevaa kannetta. Suomi on Amsterdamin sopimuksen hyväksymiskirjan tallettamisen yhteydessä antanut julistuksen, jonka mukaan Suomi hyväksyy Euroopan yhteisöjen tuomioistuimen ennakkoratkaisutoimivallan siten, että kaikki tuomioistuimet voivat pyytää Euroopan yhteisöjen tuomioistuimelta puitepäätösten pätevyyttä ja tulkintaa koskevia ennakkoratkaisuja.

Esityksen tarkoituksena on panna puitepäätös kansallisesti täytäntöön. Esityksessä ehdotetaan, että yhteisistä tutkintaryhmistä säädettäisiin oma lakinsa. Lain soveltamisala olisi yleinen, joten laki koskisi myös muita kuin Euroopan unionin jäsenvaltioita. Ehdotetun lain olisi tultava voimaan viimeistään 1 päivänä tammikuuta 2003.

2. Nykytila

2.1. Lainsäädäntö ja käytäntö

Kansainvälistä rikosoikeusapua koskevat säännökset sisältyvät kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annettuun lakiin (4/1994), jäljempänä rikosoikeusapulaki. Rikosoikeusapulaki ei sisällä erityisiä säännöksiä yhteisistä tutkintaryhmistä. Yhteisten tutkintaryhmien perustamisen voidaan kuitenkin

kin katsoa olevan mahdollista rikosoikeusapulain 1 §:n 2 momentin 6 kohdan nojalla, jonka mukaan kansainväliseen oikeusapuun kuuluu muu rikosasian käsittelyä varten tarvittava oikeusapu, tietojen antaminen lainsäädännöstä ja yhteistoiminta. Lain soveltamisalaan voi kuulua myös muut kuin nimenomaisesti säännöksessä luetellut toimenpiteet, joita ei ole suljettu lain soveltamisalan ulkopuolelle. Yhteisten tutkintaryhmien perustamista voidaan pitää säännöksessä tarkoitettuna muuna rikosasian käsittelyä varten tarvittavana oikeusapuna ja yhteistoimintana. Yhteisten tutkintaryhmien perustamisen rikosoikeusapulain nojalla on kuitenkin katsottu edellyttävän, että tutkintaryhmät toimivat toimintavaltion viranomaisten johdon ja valvonnan alaisina ja noudattavat tämän valtion lakia.

Yhteisiin tutkintaryhmiin kuuluvien henkilöiden toimivaltaan Suomen alueella sovelletaan rikosoikeusapulain 10 §:ää, joka koskee vieraan valtion viranomaisen oikeutta olla läsnä annettaessa kyseisen valtion pyytämää oikeusapua. Säännöksen mukaan pyynnön esittäneen valtion toimivaltaisella viranomaisella, asianosaisilla sekä sillä, jota asia muutoin koskee, on oikeus Suomen lain mukaisesti olla läsnä kuultaessa todistajia, asiantuntijoita tai asianosaisia taikka muuta pyydettyä toimenpidettä suoritettaessa. Lisäksi pyynnön esittäneen valtion viranomaisella on tuomioistuimessa ja esitutkintaa toimitettaessa oikeus osallistua asian käsittelyyn ja esittää kuultavalle kysymyksiä, jos tuomioistuin tai esitutkintaviranomainen antaa tähän luvan. Oikeus osallistua asian käsittelyyn voi rikosoikeusapulain säätämiseen johtaneen kansainvälistä oikeusapua rikosasioissa koskeneen hallituksen esityksen (HE 61/1993 vp) mukaan tarkoittaa esimerkiksi sitä, että vieraan valtion viranomaisen voi paitsi esittää kuultaville kysymyksiä, myös esittää tuomioistuimelle tai esitutkintaviranomaiselle, että esimerkiksi todistajaa kuultaessa noudatettaisiin jotain erityistä menettelyä. Esityksen mukaan vieraan valtion viranomaisen on lähinnä asianosaiseen rinnastettavassa asemassa.

Yhteiseen tutkintaryhmään kuuluvalla vieraan valtion virkamiehellä voi olla oikeus eräiden toimenpiteiden suorittamiseen myös

muun lainsäädännön nojalla. Vieraan valtion virkamies voi esimerkiksi pakkokeinolain (450/1987) 5 luvun 4 §:n 1 momentin nojalla avustaa kotietsinnässä. Poliisilain (493/1995) 46 §:ää poliisimiestä avustavan henkilön valtuuksista ja 27 §:n 3 momenttia sivullisen oikeudesta käyttää voimakeinoja voidaan soveltaa myös vieraan valtion virkamieheen.

Suomella on ollut eräitä yhteisiä tutkintaryhmiä Viron ja Venäjän kanssa. Tutkintaryhmiä on perustettu esimerkiksi silloin, kun suomalainen on joutunut henkirikoksen uhriksi näissä valtioissa. Samoin tutkintaryhmiä on käytetty näytön saamiseksi ulkomailla tapahtuvista lapsiin kohdistuvista seksuaalirikoksista. Suomi on ollut mukana myös eräissä tutkintaryhmissä, joihin on osallistunut useita Euroopan unionin jäsenvaltioita.

2.2. Kansainväliset yleissopimukset

Jaksossa 3.2. selostettavan puitepäättöksen ja yleissopimuksen lisäksi yhteisiä tutkintaryhmiä koskevia määräyksiä sisältyy vuonna 1959 tehdyn keskinäistä oikeusapua rikosasioissa koskevan eurooppalaisen yleissopimuksen (SopS 30/1981), jäljempänä vuoden 1959 yleissopimus, toiseen lisäpöytäkirjaan (jäljempänä lisäpöytäkirja) ja Euroopan unionin tehdyn sopimuksen K.3 artiklan perusteella tullihallintojen keskinäisestä avunannosta ja yhteistyöstä tehtyyn yleissopimukseen (EYVL C 24, 23.1.1998), jäljempänä Napoli II yleissopimus. Kumpikaan sopimus ei vielä ole tullut Suomen osalta voimaan.

Lisäpöytäkirja hyväksyttiin 8 päivänä marraskuuta 2001. Suomen tarkoituksena on allekirjoittaa lisäpöytäkirja vuoden 2002 aikana. Lisäpöytäkirjan yhteisiä tutkintaryhmiä koskevat määräykset vastaavat sisällöltään yleissopimuksen ja puitepäättöksen määräyksiä.

Napoli II yleissopimuksen yhteisiä tutkintaryhmiä koskevat määräykset ovat yleissopimuksen, lisäpöytäkirjan ja puitepäättöksen määräyksiä rajoitetummat. Napoli II yleissopimuksen 24 artiklan mukaan useiden jäsenvaltioiden viranomaiset voivat sopimuksella perustaa yhteisen erityistutkintaryhmän tiettyä tarkoitusta varten määrääjäksi. Ryhmää johtaa sen valtion virkamies, jossa ryhmä

toimii, ja ryhmään kuuluvien virkamiesten on noudatettava toimintajäsenvaltion lakia. Ryhmän jäsenyys ei anna siihen kuuluville virkamiehille oikeutta toimia jonkin muun jäsenvaltion alueella. Hallituksen esitys Napoli II yleissopimuksen voimaansaattamisesta on tarkoitus antaa eduskunnalle tänä vuonna. Esityksessä ei tulla ehdottamaan muutoksia kansainvälistä oikeusapua rikosasioissa koskeviin säännöksiin.

3. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

3.1. Tavoitteet ja puitepäätöksen täytäntöönpano

Esityksen tavoitteena on panna puitepäätös kansallisesti täytäntöön sekä tiivistää ja tehostaa eri valtioiden toimivaltaisten viranomaisten välistä esitutkintayhteistyötä silloin, kun tutkitaan kansainvälistä järjestäytyntä rikollisuutta tai muita rajat ylittäviä rikoksia tai rikoksia, joilla muutoin on liittymäkohtia useaan valtioon. Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki yhteisistä tutkintaryhmistä. Laki sisältäisi yhteisiä tutkintaryhmiä koskevat säännökset siltä osin kuin puitepäätöksen täytäntöönpano ja tehokas yhteistyö eri valtioiden viranomaisten välillä sitä edellyttää. Lain soveltamisalaa ei rajoitettaisi Euroopan unionin jäsenvaltioihin, koska käytännön tarve tiiviiseen esitutkintayhteistyöhön eri valtioiden viranomaisten välillä ei rajoitu Euroopan unionin alueelle. Yhteisiä tutkintaryhmiä koskevan lain lisäksi tutkintaryhmiin sovellettaisiin soveltuvin osin rikosoikeusapulain säännöksiä.

3.2. Puitepäätös yhteisistä tutkintaryhmistä ja sen edellyttämät muutokset lainsäädäntöön

Yhteiset tutkintaryhmät

Puitepäätöksen 1 artiklan 1 kohdan mukaan keskinäisestä sopimuksesta kahden tai useamman jäsenvaltion toimivaltaiset viranomaiset voivat muodostaa yhteisen tutkintaryhmän tiettyä tarkoitusta varten määrääjäksi, jota voidaan jatkaa keskinäisellä sopimuksella, suorittaakseen rikostutkintaa yhdessä

tai useammassa ryhmän perustaneista jäsenvaltioista. Ryhmän kokoonpanosta määrätään sopimuksessa.

Yleissopimuksen, jonka yhteisiä tutkintaryhmiä koskevat määräykset ovat yhdenmuukaisia puitepäätöksen kanssa, selitysmuistion (EYVL C 379/7, 29.12.2000) mukaan ryhmät tulevat todennäköisesti muodostumaan lainvalvontaviranomaisista, mutta niihin voi kuulua myös syyttäjiä, tuomareita sekä muita henkilöitä.

Artiklan 1 kohdan toisen alakohdan mukaan yhteinen tutkintaryhmä voidaan perustaa erityisesti, jos jäsenvaltion on rikoksen selvittämiseksi suoritettava vaikeaa ja vaativaa tutkintaa, jolla on yhteyksiä toiseen jäsenvaltioon (a alakohta) tai jos useat jäsenvaltiot suorittavat rikoksen selvittämiseksi tutkintaa, joka tapauksen luonteesta johtuen edellyttää koordinoitua ja yhteistä toimintaa tutkintaan osallistuvissa jäsenvaltioissa (b alakohta).

Artiklan 1 kohdan kolmannen alakohdan mukaan yhteisen tutkintaryhmän perustamista koskevan pyynnön voi esittää mikä tahansa asianomaisista jäsenvaltioista. Tutkintaryhmä perustetaan yhteen niistä jäsenvaltioista, joissa tutkinta oletettavasti suoritetaan. Yleissopimuksen selitysmuistion mukaan ryhmä perustettaisiin yleensä siihen jäsenvaltioon, jossa tutkintaa odotetaan pääasiallisesti suoritettavan.

Esityksessä ehdotetaan, että yhteisistä tutkintaryhmistä säädettäisiin erillinen laki, minkä lisäksi rikosoikeusapulain säännöksiä sovellettaisiin soveltuvin osin. Lakiin otettaisiin tarpeelliset säännökset tutkintaryhmän perustamisesta, kokoonpanosta ja tehtävistä. Lain soveltamisalaa ei rajoitettaisi Euroopan unionin jäsenvaltioihin, koska tutkintaryhmiin perustaminen myös muiden valtioiden, erityisesti Viron ja Venäjän, kanssa on osoittautunut tarpeelliseksi.

Artiklan 2 kohdan mukaan yhteisen tutkintaryhmän perustamista koskevassa pyynnössä on annettava eurooppalaisen oikeusapusopimuksen 14 artiklan asiaa koskevissa määräyksissä ja Benelux-yleissopimuksen 37 artiklassa tarkoitetut tiedot, sekä tehtävä ehdotus tutkintaryhmän kokoonpanosta. Vuoden 1959 yleissopimuksen 14 artiklan mukaan keskinäistä oikeusapua koskevassa pyynnös-

sä tulee mainita pyynnön esittävä viranomais-
nen (a alakohta), pyydetty toimenpide ja sen
perusteet (b alakohta), mahdollisuuksien mu-
kaan pyynnössä tarkoitettun henkilön kansa-
laisuus ja henkilöllisyys (c alakohta) sekä
tarvittaessa sen henkilön nimi ja osoite, jolle
tiedoksianto on toimitettava (d alakohta). Yh-
teisen tutkintaryhmän perustamista koskevan
pyynnön osalta a ja b alakohdissa mainitut
tiedot ovat olennaisia.

Pyyntö yhteisen tutkintaryhmän perustami-
seksi olisi luonteeltaan oikeusapupyynnö ja
siihen sovellettaisiin oikeusapupyynnöä kos-
kevia säännöksiä. Rikosoikeusapulain 7 §:n
2 momentissa mainitaan ne tiedot, jotka oi-
keusapupyynnön tulee sisältää siltä osin kuin
ne ovat tarpeellisia pyynnön asianmukaisen
toimeenpanon kannalta. Luettelo sisältää
myös vuoden 1959 yleissopimuksen 14 artik-
lassa mainitut tiedot. Luettelo ei ole tyhjen-
tävä, vaan oikeusapupyynnöön voidaan ottaa
muitakin pyynnön täytäntöönpanon kannalta
tärkeitä tietoja. Yhteisen tutkintaryhmän pe-
rustamista koskevassa pyynnössä on mainit-
tava myös se, minkä valtioiden toimivaltais-
ten viranomaisten tai muiden tahojen osallis-
tumista tutkintaryhmään pyynnön esittävä
valtio ehdottaa. Tältä osin lakiin ei ole tarvet-
ta ottaa nimenomaista säännöstä.

Artiklan 3 kohdan mukaan yhteinen tutkin-
taryhmä työskentelee tutkintaryhmän perus-
taneiden jäsenvaltioiden alueella seuraavien
yleisten edellytysten mukaisesti:

a) Tutkintaryhmän johtaja on rikostutkin-
taan osallistuvan toimivaltaisen viranomaisen
edustaja siitä jäsenvaltiosta, jossa tutkinta-
ryhmä toimii. Tutkintaryhmän johtaja toimii
kansallisen lainsäädännön mukaisen toimi-
valtansa rajoissa. Yleissopimuksen selitys-
muistion mukaan määräys tarkoittaa, että
ryhmän johtajuus vaihtuu aina tapauskohtai-
sesti, jos ryhmä suorittaa tutkintaa useam-
massa kuin yhdessä jäsenvaltiossa.

b) Tutkintaryhmä noudattaa toiminnassaan
sen jäsenvaltion lainsäädäntöä, jossa se toi-
mii. Ryhmän jäsenet suorittavat tehtävänsä
tutkintaryhmän johtajan johdolla ottaen
huomioon ehdot, jotka heidän omat viran-
omaisensa ovat asettaneet ryhmän perustami-
sesta tehdyssä sopimuksessa.

c) Jäsenvaltio, jonka alueella tutkintaryhmä
toimii, vastaa ryhmän toiminnan vaatimista

järjestelyistä.

Esityksessä ehdotetaan, että lakiin yhteisis-
tä tutkintaryhmistä otettaisiin selvyuden
vuoksi säännös siitä, että tutkintaryhmä toi-
mii Suomen alueella Suomen viranomaisten
johdon ja valvonnan alaisena. Suorittaessaan
tutkintaa Suomessa tutkintaryhmän on toi-
mittava Suomen lainsäädännön mukaisesti.
Myös tutkintaryhmän johtajan, joka siis on
suomalainen virkamies, toimivalta määräytyy
tällöin Suomen lainsäädännön mukaan.

Artiklan 4 kohdan mukaan yhteiseen tut-
kintaryhmään lähetetyillä jäsenillä tarkoite-
taan puitepäätöksessä niitä tutkintaryhmän
jäseniä, jotka tulevat muista jäsenvaltioista
kuin siitä jäsenvaltiosta, jossa ryhmä toimii.

Artiklan 5 kohdan mukaan yhteiseen tut-
kintaryhmään lähetetyillä jäsenillä on oikeus
olla läsnä silloin, kun toimintajäsenvaltiossa
toteutetaan tutkintatoimia. Tutkintaryhmän
johtaja voi kuitenkin erityisistä syistä päättää
toisin sen valtion lainsäädännön mukaisesti,
jossa ryhmä toimii. Yleissopimuksen seli-
tysmuistion mukaan erityisillä syillä tarkoite-
taan esimerkiksi todistelun vastaanottamista
seksuaalirikoksista etenkin, jos uhrit ovat
lapsia. Päätös lähetetyn jäsenen läsnäolon
kieltämisestä ei saa perustua yksinomaan sii-
hen, että tämä on ulkomaalainen. Tietyissä
tapauksissa tällainen päätös voidaan tehdä
operatiivisista syistä.

Artiklan 6 kohdan mukaan yhteisen tutkin-
taryhmän johtaja voi sen jäsenvaltion lain-
säädännön mukaisesti, jossa ryhmä toimii,
antaa tutkintaryhmään lähetettyjen jäsen-
ten vastata joidenkin tutkintatoimien toteuttami-
sesta. Tutkintatoimenpiteiden toteuttaminen
edellyttää, että toimintajäsenvaltio ja lähettä-
vän jäsenvaltion toimivaltaiset viranomaiset
ovat hyväksyneet asian. Yleissopimuksen seli-
tysmuistion mukaan hyväksyntä voi sisältyä
ryhmän perustamisesta tehtyyn sopimukseen
tai se voidaan antaa myöhemmin. Hyväksyn-
tä voi olla yleisessä muodossa tai se voidaan
rajoittaa koskemaan erityistapauksia tai -
tilanteita. Artiklan 6 kohta ei velvoita jäsen-
valtioita antamaan tutkintaryhmän jäsenille
oikeuksia tutkintatoimenpiteiden suorittami-
seen.

Esityksessä ehdotetaan, että tutkintaryh-
mään kuuluvilla vieraan valtion viranomaisil-
la olisi rikosoikeusapulain 10 §:n mukaiset

oikeudet. Selvyyden vuoksi tästä ehdotetaan otettavaksi säännös lakiin yhteisistä tutkintaryhmistä. Säännöksen mukaan tutkintaryhmään kuuluvilla henkilöillä olisi oikeus Suomen lain mukaisesti olla läsnä tutkintaan liittyvää toimenpidettä suoritettaessa. Esitutkintaviranomaisen luvalla heillä olisi esitutkintaa toimitettaessa oikeus osallistua asian käsittelyyn ja esittää kuulusteltaville kysymyksiä. Säännöksessä todettaisiin selvyyden vuoksi myös se, että tutkintaryhmään kuuluvaan henkilöön voitaisiin soveltaa pakkokeinolaan 4 luvun 8 §:n ja 5 luvun 4 §:n 1 momentin säännöksiä asiantuntijasta tai muusta henkilöstä. Tutkintaryhmään kuuluva henkilö voisi siten olla apuna kotietsinnässä silloin, kun se harkitaan tarpeelliseksi. Hän voisi myös tutkinnanjohtajan osoituksen mukaisesti tarkastaa yksityisiä asiakirjoja. Edellä tarkoitetut oikeudet ovat läsnäolo-oikeuteen liittyviä, eikä toimenpiteiden suorittamista varten tarvitse erikseen pyytää puittepäätöksessä tarkoitettua lupaa siltä valtiolta, joka on lähettänyt jäsenen tutkintaryhmään.

Käytännössä on esiintynyt tarvetta sille, että vieraan valtion virkamies voisi joissain tilanteissa suorittaa esitutkintakuulustelun omalla kielellään. Tulkinnanvaraisena on käytännössä pidetty sitä, miten pitkälle rikosoikeusapulaan 10 §:n säännös kysymysten esittämisoikeudesta mahdollistaa kuulustelemisen. Sen vuoksi esityksessä ehdotetaan, että tutkinnanjohtaja voisi antaa tutkintaryhmään kuuluvalle vieraan valtion virkamiehelle oikeuden kuulustelun suorittamiseen. Kuulustelu suoritettaisiin kuitenkin aina tutkinnanjohtajan johdon ja valvonnan alaisena. Kuulustelun suorittaminen edellyttäisi myös lupaa siltä valtiolta, joka on lähettänyt virkamiehen tutkintaryhmään. Kuulustelu-oikeuksien antaminen vieraan valtion virkamiehelle tarkoittaisi sitä, että vieraan valtion virkamiehelle annettaisiin tältä osin oikeus julkisen vallan käyttämistä tarkoittavan tehtävän suorittamiseen Suomessa.

Kun tutkintaryhmä toimii vieraassa valtiossa, siihen kuuluvan Suomen virkamiehen toimivalta määräytyy sen valtion lainsäädännön mukaan, jossa tutkintaryhmä toimii. Tästä asiasta ei ole tarvetta ottaa säännöstä lakiin.

Artiklan 7 kohdan mukaan yhteisen tutkin-

taryhmän työn edellyttäessä tutkintatoimien toteuttamista jossakin tutkintaryhmän perustaneista jäsenvaltioista, kyseisen jäsenvaltion tutkintaryhmään lähettämät jäsenet voivat pyytää omia toimivaltaisia viranomaisiaan toteuttamaan kyseiset toimet. Toimia harkitaan asianomaisessa jäsenvaltiossa samoilla edellytyksillä, joita sovellettaisiin, jos toimenpiteiden toteuttamista pyydetäisiin kotimaisen tutkinnan yhteydessä. Yleissopimuksen selitysmuistiossa selvennetään, että kohdan tarkoittamassa tilanteessa ei tarvitse toimittaa oikeusapupyynnöä. Säännöksen tarkoituksena on yksinkertaistaa ja helpottaa menettelyä silloin, kun tutkintaa tehdään useassa valtiossa.

Voimassa olevaan lainsäädäntöön ei sisälly säännöstä edellä tarkoitettua menettelyä. Esityksessä ehdotetaan yhteisiä tutkintaryhmiä koskevan lakiin otettavaksi 1 artiklan 7 kohtaa vastaava säännös.

Artiklan 8 kohdan mukaan yhteisen tutkintaryhmä tarvitessa oikeusapua joltakin muulta jäsenvaltiolta kuin yhteisen tutkintaryhmän perustaneilta jäsenvaltioilta tai joltain kolmannelta valtiolta toimintavaltion toimivaltaiset viranomaiset voivat esittää oikeusapupyynnön kyseisen valtion toimivaltaisille viranomaisille asiaa koskevien oikeudellisten välineiden tai järjestelyjen mukaisesti.

Säännöksessä selvennetään sitä, että toimintajäsenvaltion on asiassa tavanomaisesti sovellettavien sääntöjen mukaisesti esitettävä oikeusapupyynnö, jos oikeusapua tarvitaan muulta kuin tutkintaryhmän perustaneelta valtiolta. Säännös ei edellytä lainsäädännön muuttamista.

Artiklan 9 kohdan mukaan yhteisen tutkintaryhmän jäsen voi maansa kansallisen lainsäädännön mukaisesti ja toimivaltansa rajoissa toimittaa yhteisen tutkintaryhmän suorittamaa rikostutkintaa varten tutkintaryhmälle tietoja, jotka ovat saatavilla hänet lähettäneessä jäsenvaltiossa.

Säännöksessä ei tarkemmin määritellä sitä, minkälaisia tietoja yhteisen tutkintaryhmän jäsenen olisi voitava toimittaa tutkintaryhmälle, vaan tietojen toimittaminen määräytyy yhteisen tutkintaryhmän jäsenen kansallisen lainsäädännön mukaisesti. Säännös ei siis edellytä lainsäädäntömuutoksia.

Viranomaisten toiminnan julkisuudesta an-

netun lain (621/1999) 30 §:ssä säädetään salassa pidettävien tietojen luovuttamisesta vieraan valtion viranomaiselle. Säännöksen mukaan sen lisäksi, mitä laissa erikseen säädetään, viranomaisella voi antaa salassa pidettävästä asiakirjasta tiedon ulkomaan viranomaiselle tai kansainväliselle toimielimelle, jos ulkomaan ja Suomen viranomaisen välisestä yhteistyöstä määrätään Suomea sitovassa kansainvälisessä sopimuksessa tai säädetään Suomea velvoittavassa säädöksessä ja tieto asiakirjasta voitaisiin tämän lain mukaan antaa yhteistyötä Suomessa hoitavalle viranomaiselle.

Rikosoikeusapulain 25 a §:ssä säädetään lisäksi siitä, milloin salassa pidettäviä asiakirjoja voidaan luovuttaa vieraan valtion viranomaiselle käytettäväksi todisteina. Säännöksen mukaan viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa tai muussa laissa säädetyn salassapitovelvollisuuden estämättä myös salassa pidettäviä tietoja sisältäviä asiakirjoja saa vieraan valtion oikeusapupyynnön perusteella luovuttaa käytettäväksi todisteena rikosasiassa, jollei tiedon tai asiakirjan luovuttamista ulkomaille tai käyttämisestä todisteena ole laissa kielletty tai rajoitettu. Oikeus luovuttaa salassa pidettäviä tietoja ei kuitenkaan koske tietoja, jotka niiden haltija on saanut luvan perusteella tieteellistä tutkimusta, tilastointia tai viranomaisten suunniteltu- ja selvitystehtäviä varten.

Artiklan 10 kohdan mukaan tietoja, joita jäsen tai lähetetty jäsen laillisesti saa kuuluaan yhteiseen tutkintaryhmään ja jotka eivät muuten olisi asianomaisten jäsenvaltioiden toimivaltaisten viranomaisten saatavissa, voidaan käyttää seuraaviin tarkoituksiin:

a) Niihin tarkoituksiin, joita varten tutkintaryhmä on perustettu.

b) Rikosten paljastamiseen, tutkintaan ja niitä koskevaan syytteenpanoon edellyttäen, että valtio, jossa tiedot saatiin käyttöön, on antanut tähän ennakolta luvan. Tämä lupa voidaan olla antamatta ainoastaan tapauksissa, joissa tietojen käyttö voisi vaarantaa rikostutkinnan kyseisessä jäsenvaltiossa tai joissa kyseinen jäsenvaltio voisi kieltäytyä keskinäisestä oikeusavusta.

c) Yleiselle turvallisuudelle aiheutuvan välittömän ja vakavan uhan ehkäisemiseksi ja vaikuttamatta b alakohtaan, jos myöhemmin

aloitetaan rikostutkinta.

d) Muihin tarkoituksiin sen mukaisesti kuin ryhmän perustaneet jäsenvaltiot sopivat.

Yleissopimuksen selitysmuistioon on kirjattu Irlannin valtuuskunnan neuvotteluissa esiintuoma kanta. Sen mukaan laillisesti saatuihin tietoihin sisältyvän vapaaehtoisen todistajan lausunnon käyttämiseen muuhun tarkoitukseen kuin siihen, mihin yhteinen tutkintaryhmä on perustettu, vaaditaan todistajan lupa, elleivät c alakohdassa mainitut vaatimukset yleiselle turvallisuudelle aiheutuvasta välittömästä ja vakavasta uhasta täyty. Artiklan teksti ei sisällä määräyksiä asiasta, mutta yleissopimuksen selitysmuistion mukaan on artiklan hengen mukaista, että tällaisista asioista keskustellaan ryhmän perustaneiden jäsenvaltioiden kesken ja että todistajan lupaa pyydetään tarvittaessa.

Eräissä tilanteissa on epäselvää, mitä valtiota 10 kohdan b alakohdassa tarkoitetaan sillä valtiolla, ”jossa tiedot saatiin käyttöön”. Jos tutkintaryhmä saa tiedot käyttöön yhdessä valtiossa, mutta toinen valtio toimittaa ne, lienee tarkoitettu, että lupa on pyydettyä tietoja alun perin käyttöön saaneelta ja ne toimittaneelta valtiolta eikä siltä valtiolta, jossa tutkintaryhmä toimi saadessaan tiedot käyttöönsä.

Yleissopimuksen henkilötietojen suojaa koskevan 23 artiklan 5 kohdassa todetaan, että yleissopimuksen 13 artiklan 10 kohdan määräyksiä sovelletaan ensisijaisina 23 artiklaan nähden silloin, kun kysymys on yhteisiä tutkintaryhmiä koskevaa 13 artiklaa sovellettaessa saaduista tiedoista.

Myös yleissopimuksen 23 artiklan 1 kohdan c alakohdassa mainitaan tietojenkäyttöperusteena yleistä turvallisuutta koskevan välittömän ja vakavan uhan ehkäiseminen. Yleissopimuksen selitysmuistion mukaan käsite on sama kuin yleissopimuksen 20 artiklan 4 kohdan b alakohdassa. Selitysmuistion mukaan ilmaisua ei pidä ymmärtää liian suppeasti, vaan se kattaa esimerkiksi toteutettavat toimenpiteet, kun kyseessä on ihmishenkeen kohdistuva uhka, huumausainerikokset ja muut vastaavanlaiset törkeät rikokset. Selitysmuistion maininnan valossa määräystä voitaneen tulkita niin, että tietoja voidaan käyttää laajemminkin kuin pelkästään laajalle ihmisjoukolla vakavaa vaaraa aiheuttavien

rikosten torjumiseen. Puitepäätöksen säännöstä lienee tulkittava tältä osin samoin kuin yleissopimusta.

Rikosoikeusapulain 27 §:n 1 momentin mukaan Suomen viranomaisen pyytäessä oikeusapua vieraan valtion viranomaiselta on asiakirjojen ja muiden tallenteiden salassapidosta, vaitiolovelvollisuudesta sekä asianosaisten ja viranomaisten tiedonsaantioikeudesta voimassa, mitä Suomen laissa säädetään. Saman pykälän 2 momentin mukaan 1 momentissa säädetyn lisäksi on noudatettava, mitä Suomen ja vieraan valtion välillä voimassa olevassa sopimuksessa taikka oikeusapua antaneen valtion asettamissa ehdoissa on määrätty salassapidosta, vaitiolovelvollisuudesta, tietojen käytön rajoituksista taikka luovutetun aineiston palauttamisesta tai hävittämisestä.

Oikeusapupyynnön avulla saatujen tietojen salassapitoon, vaitiolovelvollisuuteen ja tietojen käytön rajoituksiin sovelletaan siis Suomen lainsäädäntöä samalla tavoin kuin muullakin tavalla saatuihin tietoihin. Sen lisäksi oikeusapua antanut valtio voi asettaa ehtoja ja antaa määräyksiä salassapidosta tai tietojen käytön rajoituksista esimerkiksi siten, että se velvoittaa noudattamaan joitain sen lainsäädännössä olevia rajoituksia taikka edellyttää, että tietoja käytetään vain siihen tarkoitukseen, johon ne on annettu. Asiasta on myös voitu sopia Suomen ja vieraan valtion välillä voimassa olevassa sopimuksessa.

Puitepäätöksessä rajoitetaan oikeutta käyttää tutkintaryhmän toiminnassa saatuja tietoja. Esityksessä ehdotetaan yhteisiä tutkintaryhmiä koskevaan lakiin otettavaksi puitepäätöksen edellyttämä säännös Suomen viranomaisten oikeudesta käyttää tietoja. Säännöksessä on lisäksi otettava huomioon, että tietojen käytön rajoitukset eivät välttämättä määräydy puitepäätöksessä säädetyllä tavalla, jos tutkintaryhmä on perustettu muun valtion kuin Euroopan unionin jäsenvaltion kanssa.

Artiklan 11 kohdan mukaan puitepäätöksen säännökset eivät vaikuta muihin yhteisten tutkintaryhmien perustamista tai toimintaa koskeviin voimassa oleviin säännöksiin tai järjestelyihin.

Artiklan 12 kohdan mukaan voidaan sopia, että muutkin henkilöt kuin ryhmän perusta-

neiden jäsenvaltioiden toimivaltaisten viranomaisten edustajat voivat osallistua yhteisen tutkintaryhmän toimintaan siinä määrin, kuin se asianosaisten jäsenvaltioiden lainsäädännön ja näiden valtioiden välillä sovellettavien oikeudellisten välineiden määräysten mukaan on mahdollista. Näitä henkilöitä voivat olla esimerkiksi Euroopan unionista tehdyn sopimuksen määräysten nojalla perustettujen elinten virkamiehet. Ryhmän jäsenille ja lähetetyille jäsenille tämän artiklan nojalla annetut oikeudet eivät koske kyseisiä henkilöitä, ellei sopimuksessa nimenomaisesti toisin todeta.

Yleissopimuksen selitysmuistiossa selvennetään, että tällaisia Euroopan unionin virkamiehiä voisivat olla esimerkiksi Europolin tai Eurojustin virkamiehet edellyttäen, että niiden virkamiehillä olisi tulevaisuudessa toimivalta osallistua tutkintaryhmien toimintaan. Myös komission, erityisesti OLAF:in eli ”petoksantorjuntayksikön” virkamiesten osallistuminen voisi olla mahdollista. Puitepäätöksen johdanto-osassa todetaan, että myös kolmansien maiden viranomaisten ja erityisesti Yhdysvaltojen lainvalvontaviranomaisten osallistumisesta voitaisiin sopia. Määräys ei sulje pois myöskään muiden tahojen kuten kansainvälisten järjestöjen edustajien osallistumista ryhmän toimintaan. Lisäksi yleissopimuksen selitysmuistion mukaan 12 kohdan nojalla tutkintaryhmään osallistuvat henkilöt antavat pääasiassa tukea tai neuvoja, eikä heillä ole oikeutta hoitaa ryhmän jäsenten tai lähetettyjen jäsenten tehtäviä eikä käyttää 10 kohdassa tarkoitettuja tietoja, ellei asianomaisten jäsenvaltioiden välillä asiasta tehty sopimus sitä salli.

Europolin ja Eurojustin edustajien osallistuminen tutkintaryhmään määräytyisi sen perusteella, onko Europolia ja Eurojustia koskevissa instrumenteissa niiden virkamiehille annettu tällaista toimivaltaa. Euroopan unionin neuvostossa on vireillä Europolia koskevan yleissopimuksen muuttaminen siten, että siihen otettaisiin määräykset Europolin virkamiesten osallistumista yhteisiin tutkintaryhmiin.

Esityksessä ehdotetaan, että tutkintaryhmä koostuisi sen perustaneiden valtioiden toimivaltaisista viranomaisista, mutta tutkintaryhmään voisi kuulua myös muita henkilöitä.

Lainsäädäntö mahdollistaisi siten myös muiden kuin tutkintaryhmän perustaneiden valtioiden virkamiesten osallistumisen tutkintaryhmään. Kaikilla tutkintaryhmään kuuluvilla henkilöillä olisi muutoin samat toimivaltuudet, mutta kuulustelun voisi suorittaa vain tutkintaryhmän perustaneen vieraan valtion virkamies. Tällä hetkellä ei ole tarvetta antaa Europolin tai Eurojustin virkamiehille kuulustelu-oikeutta, koska heillä ei EU:n instrumenttien mukaan ole toimivaltaa kuulustelujen suorittamiseen jäsenvaltioissa.

Virkamiesten rikosoikeudellinen vastuu

Puitepäättöksen 2 artikla koskee toisen jäsenvaltion alueella toimivien virkamiesten rikosoikeudellista vastuuta. Sen mukaan 1 artiklassa tarkoitettujen tehtävien aikana muun jäsenvaltion kuin toimintajäsenvaltion lähettämien virkamiesten katsotaan olevan toimintajäsenvaltion virkamiehiä sellaisten rikosten osalta, joiden kohteeksi he joutuvat tai joita he tekevät.

Artikla perustuu Schengenin sopimuksen soveltamisesta tehdyn yleissopimuksen 42 artiklaan. Kyseinen artikla on samansisältöinen kuin puitepäättöksen 2 artikla, mutta se koskee virkamiehiä, jotka toimivat toisen jäsenvaltion alueella valtioiden rajat ylittävää tarkkailua tai takaa-ajoa koskevan yhteistyön perusteella.

Rikoslain säännöksiä, jotka koskevat Suomessa toimivan ulkomaisen virkamiehen rikosoikeudellista asemaa, on muutettu 1 päivänä lokakuuta 2002 voimaan tulleella rikoslain muuttamisesta annetulla lailla (604/2002). Tiedetyt rikoslain säännökset soveltuvat ulkomaisiin virkamiehiin ja lisäksi eräät säännökset sellaisiin ulkomaisiin virkamiehiin, jotka toimivat Suomen alueella kansainvälisen sopimuksen tai muun kansainvälisen velvoitteen nojalla tarkastus-, tarkkailu-, takaa-ajo- tai esitutkintatehtävissä.

Rikoslain 40 luvun 11 §:n mukaan ulkomaisella virkamiehellä tarkoitetaan henkilöä, joka on nimitetty tai valittu vieraan valtion tai julkisen kansainvälisen järjestön, toimielimen tai tuomioistuimen hallinnolliseen tai oikeudelliseen virkaan tai tehtävään tai joka muuten hoitaa julkista tehtävää vieraan valtion tai julkisen kansainvälisen järjestön, toi-

mielimen tai tuomioistuimen puolesta. Rikoslain 16 luvun 20 §:n 3 momentin ja 40 luvun 12 §:n 3 momentin soveltamisalasarjojen nojalla ulkomaisiin virkamiehiin sovelletaan rikoslain 16 luvun lahjuksen antamista (13 §) ja törkeää lahjuksen antamista (14 §) koskevia säännöksiä sekä rikoslain 40 luvun lahjuksen ottamista (1 §), törkeää lahjuksen ottamista (2 §), lahjusrikkomusta (3 §) ja menettämisseuraamusta (14 §) koskevia säännöksiä.

Ulkomaisiin virkamiehiin, jotka toimivat Suomen alueella kansainvälisen sopimuksen tai muun kansainvälisen velvoitteen nojalla tarkastus-, tarkkailu-, takaa-ajo- tai esitutkintatehtävissä, sovelletaan rikoslain 16 luvun 20 §:n 1 ja 2 momentin soveltamisalasarjojen nojalla rikoslain 16 luvun virkamiehen väkivaltaista vastustamista koskevaa 1 §:ää, virkamiehen vastustamista koskevaa 2 §:ää, haitantekoa virkamiehelle koskevaa 3 §:ää ja virkavallan anastusta koskevaa 9 §:ää. Rikoslain 21 luvun 18 §:n soveltamisalasarjojen nojalla kyseiset virkamiehet rinnastetaan kansalliseen virkamieheen rikoslain 21 luvun 2 §:n 1 momentin 4 kohdan mukaisessa murhan tunnusmerkistössä. Rikoslain 40 luvun 12 §:n 3 momentin soveltamisalasarjojen mukaan kyseisiin virkamiehiin sovelletaan myös rikoslain 40 luvun virkasalaisuuden rikkomista ja tuottamuksellista virkasalaisuuden rikkomista koskevaa 5 §:ää, virka-aseman väärinkäyttämistä koskevaa 7 §:ää, törkeää virka-aseman väärinkäyttämistä koskevaa 8 §:ää, virkavelvollisuuden rikkomista koskevaa 9 §:ää sekä tuottamuksellista virkavelvollisuuden rikkomista koskevaa 10 §:ää.

Puitepäättöksen 1 artiklan nojalla Suomessa toimivat toisen jäsenvaltion virkamiehet ovat rikoslain 40 luvun 11 §:n määritelmän mukaisia ulkomaisia virkamiehiä, joten heihin voidaan soveltaa rikoslain ulkomaisiin virkamiehiin soveltuvia säännöksiä. He ovat myös rikoslain määritelmän mukaisia sellaisia ulkomaisia virkamiehiä, jotka toimivat Suomen alueella kansainvälisen sopimuksen tai muun kansainvälisen velvoitteen nojalla esitutkintatehtävissä, joten heihin voidaan soveltaa myös tällaisiin virkamiehiin soveltuvia rikoslain säännöksiä. Kyseiset säännökset rinnastavat laajasti puitepäättöksen nojalla

Suomessa toimivan virkamiehen suomalaiseseen virkamieheen. Voimassaolevan lainsäädännön voidaan katsoa täyttävän puitepäätöksen velvoitteet.

Virkamiesten yksityisoikeudellinen vastuu

Puitepäätöksen 3 artikla sisältää määräykset vahingonkorvausvastuun määräytymisestä, kun virkamiehet toimivat yhteisen tutkintaryhmän jäseninä toisen jäsenvaltion alueella. Artikla on yhdenmukainen Schengenin yleissopimuksen 43 artiklan kanssa. Schengenin yleissopimuksen 43 artikla koskee kuitenkin rajat ylittävää takaa-ajoa ja tarkkailua.

Artiklan 1 kohdan mukaan virkamiesten toimiessa 1 artiklan mukaisesti toisessa jäsenvaltiossa virkamiehet lähettänyt valtio on vastuussa virkamiesten tehtävän aikana aiheuttamista vahingoista sen jäsenvaltion lainsäädännön mukaisesti, jonka alueella nämä toimivat.

Artiklan 2 kohdan mukaan jäsenvaltion, jonka alueella 1 kohdassa tarkoitettu vahinko aiheutuu, on hyvitetävä vahinko samoin edellytyksin kuin omien virkamiestensä aiheuttama vahinko. Säännöksessä rinnastetaan toisen jäsenvaltion virkamiehet toimintavaltion virkamiehiin suhteessa vahingon kärsineeseen. Toimintavaltio on oman lainsäädäntönsä mukaisesti ensisijaisessa korvausvastuussa myös toisen valtion virkamiesten aiheuttamista vahingoista.

Artiklan 3 ja 4 kohdassa taas säädetään korvausvastuun määräytymisestä valtioiden välillä. Artiklan 3 kohdan mukaan jäsenvaltio, jonka virkamiehet ovat aiheuttaneet vahinkoa henkilölle jonkin toisen jäsenvaltion alueella, korvaa tälle toiselle jäsenvaltiolle kaikki tämän vahingon uhreille tai heidän oikeudenomistajilleen maksamat korvaukset. Säännöksen mukaan vahingon kärsineelle korvausvastuussa olevalla toimintavaltiolla on siis takautumisoikeus siihen valtioon nähden, jonka virkamiehet ovat aiheuttaneet vahingon.

Artiklan 4 kohdan mukaan kukin jäsenvaltio pidättyy 1 kohdassa tarkoitettussa tapauksessa pyytämästä kärsimiensä vahinkojen korvaamista toiselta jäsenvaltiolta. Se ei kuitenkaan rajoita jäsenvaltion oikeuksia kolmansiin osapuoliin nähden ja 3 kohdan so-

veltamista. Jäsenvaltiot siis sitoutuvat siihen, etteivät ne muissa kuin 3 kohdassa mainituissa tilanteissa vaadi toisiltaan korvausta. Säännöksessä ei kuitenkaan rajoiteta jäsenvaltioita vaatimasta korvausta kolmansilta osapuolilta, joilla yleissopimuksen selitysmuistion mukaan tarkoitetaan esimerkiksi vahingon aiheuttaneita virkamiehiä.

Schengenin yleissopimuksen kansallisen voimaansaattamisen yhteydessä säädettiin poliisilakiin uusi 22 a ja 30 a §, joissa säädetään vieraan valtion poliisimiehen suorittamasta rajan ylittävistä takaa-ajosta ja tarkkailusta. Schengenin yleissopimuksen 43 artikla edellytti, että poliisilakiin otettiin säännös myös vahingonkorvausvastuusta. Takaa-ajoa koskevan poliisilain 22 a §:n 4 momentin mukaan vieraan valtion poliisimiehen toimenpiteistä sivulliselle aiheutuneen vahingon korvaamisesta on voimassa, mitä poliisilain 47 §:n 2 momentissa säädetään korvauksen suorittamisesta. Kyseisen poliisilain säännöksen mukaan valtion varoista korvataan sellaiset välittömät kustannukset, jotka ovat aiheutuneet sivulliselle henkilölle poliisin suorittamasta pakkotoimenpiteestä.

Poliisilain säännökset eivät kata kaikkia puitepäätöksessä tarkoitettuja tilanteita. Yhteisiin tutkintaryhmiin voi kuulua muitakin kuin poliisimiehiä ja vahinko voi aiheutua muustakin toiminnasta kuin poliisin suorittamasta pakkotoimenpiteestä. Poliisilain säännös on myös rajoitettu vain takaa-ajoon. Puitepäätöksen 3 artikla edellyttää sen vuoksi vahingonkorvausvastuuta koskevan säännöksen ottamista lakiin.

Täytäntöönpano

Puitepäätöksen 4 artiklan mukaan jäsenvaltioiden on toteutettava puitepäätöksen edellyttämät toimenpiteet 1 päivään tammikuuta 2003 mennessä. Sen vuoksi esityksessä ehdotettujen lakien olisi tultava voimaan viimeistään tuolloin.

4. Esityksen vaikutukset

Yhteisten tutkintaryhmien perustaminen helpottaa ja tehostaa rajat ylittävää esitutkintayhteistyötä. Tutkintaryhmistä toivotaan olevan apua erityisesti organisoidun, useisiin

valtioihin ulottuvan rikollisuuden selvittämisessä. On vaikea esittää arvioita siitä, kuinka paljon yhteisiä tutkintaryhmiä tullaan perustamaan. Tutkintaryhmien perustaminen on mahdollista jo voimassa olevan lainsäädännön nojalla, joten ryhmien lukumäärä tuskin lisääntyy kovin merkittävästi. Puitepäätöksen täytäntöönpano kaikissa EU:n jäsenvaltioissa saattaa kuitenkin lisätä jäsenvaltioiden välisten tutkintaryhmien lukumäärää. Käytännössä joudutaan myös miettimään sitä, perusteetko rajat ylittävän rikoksen tutkintaa varten yhteinen tutkintaryhmä vai suoritetaanko esitutkintaa muutoin yhteistyössä vieraan valtion viranomaisten kanssa.

Jotta yhteisiä tutkintaryhmiä voitaisiin hyödyntää mahdollisimman tehokkaasti, tutkintaryhmiin osallistuvilla viranomaisilla tulisi järjestää koulutusta. Koulutuksesta aiheutuu jonkin verran kustannuksia pääosin sisäasiainministeriön, mutta osin myös oikeusministeriön ja valtiovarainministeriön toimialalle. Tarvittava koulutus voitaneen kuitenkin järjestää nykyisen koulutusjärjestelmän puitteissa ilman lisäresursseja.

Tutkintaryhmien perustamisesta aiheutuviin kustannuksiin sovelletaan yleistä periaatetta, jonka mukaan oikeusavun antamisesta aiheutuviin kustannuksista ei peritä korvausta pyynnön esittäneeltä valtiolta. Tämä pääsääntö on todettu myös rikosoikeusapulain 25 §:ssä. Tutkintaryhmien toimiminen Suomen alueella tarkoittaa sitä, että rikosten esitutkinnassa on mukana myös vieraan valtion

viranomaisia. Tästä ei sinänsä aiheudu lisäkustannuksia. Jonkin verran kustannuksia voi sen sijaan aiheutua suomalaisten virkamiesten lähettämisestä yhteisen tutkintaryhmän jäseniksi vieraaseen valtioon. Nämä kustannukset katetaan sen viranomaisen budjetista, joka on lähettänyt jäsenen tutkintaryhmään. Kun yhteisten tutkintaryhmien perustaminen on ollut mahdollista nykyisenkin lainsäädännön nojalla ja kun edellä mainitut kustannusvaihto-
kutukset ovat hyvin vähäisiä, esityksellä ei ole merkittäviä valtiontaloudellisia vaikutuksia.

5. Asian valmistelu

Esitys on valmisteltu oikeusministeriössä virkatyönä. Valmistelun aikana on kuultu sisäasiainministeriön poliisiosastoa, Keskusrikospoliisia, Valtakunnansyyttäjänvirastoa ja Tullihallitusta.

Hallitus on perustuslain 96 §:n 2 momentin perusteella 11 päivänä lokakuuta 2001 lähettänyt eduskunnalle kirjelmän ehdotuksesta neuvoston puitepäätökseksi yhteisistä tutkintaryhmistä ja ehdotuksesta laaditun muistion (U 65/2001 vp). Eduskunnan lakivaliokunta on 26 päivänä lokakuuta 2001 antanut ehdotuksesta lausunnon (LaVL 19/2001 vp), jossa se yhtyy valtioneuvoston myönteiseen kantaan. Eduskunnan suuri valiokunta on 7 päivänä marraskuuta 2001 yhtynyt lakivaliokunnan lausunnon mukaisesti valtioneuvoston kantaan.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotuksen perustelut

1.1. Laki yhteisistä tutkintaryhmistä

1 §. *Yhteisen tutkintaryhmän perustaminen.* Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi yhteisen tutkintaryhmän perustamisesta. Pykälän 1 momentin mukaan Suomen toimivaltainen esitutkintaviranomainen voisi yhdessä yhden tai useamman vieraan valtion toimivaltaisen viranomaisen kanssa sopia tutkintaryhmän perustamisesta. Toimivaltainen esitutkintaviranomainen on Suomessa yleensä poliisi, mutta se voi olla myös tulliviranomainen tai rajavartiolaitos silloin, kun esitutkinnan toimittaminen kuuluu niiden tehtäviin.

Tutkintaryhmä perustettaisiin tietyn rikoksen taikka rikosten selvittämiseksi ja esitutkinnan toimittamiseksi. Tutkintaryhmän perustaminen edellyttäisi aina erillistä sopimusta, jonka sisällöstä neuvoteltaisiin tutkintaryhmään osallistuvien valtioiden kesken. Tutkintaryhmän perustamisen edellytyksistä ei ehdoteta säädettäväksi laissa, vaan esitutkintaviranomaisten harkintaan jätettäisiin se, milloin tutkintaryhmän perustaminen olisi tarpeellista. Tutkintaryhmän perustaminen saattaisi olla tarpeellista varsinkin silloin, kun esitutkinta on vaativaa ja koskee rikoksia, joilla on liittymäkohtia useaan valtioon. Jos tutkinnan kuluessa ilmenisi tarvetta laajentaa tutkintaryhmän suorittamaa esitutkintaa myös muihin rikoksiin tai ottaa tutkintaryhmään mukaan uusia valtioita, tästä voitaisiin sopia tutkintaryhmän perustaneiden valtioiden toimivaltainen viranomaisten kesken. Tutkintaryhmä perustettaisiin yleensä määräjäksi, jonka jatkamisesta voitaisiin sopia.

Pykälän 2 momentin mukaan tutkintaryhmän perustamista koskevaa pyyntöä olisi käsiteltävä oikeusapupyynnönä. Rikosoikeusapulain säännökset oikeusapupyynnöstä tulisivat sovellettavaksi sekä silloin, kun Suomi pyytäisi tutkintaryhmän perustamista että silloin, kun Suomelta sitä pyydetäisiin. Pyyntö tutkintaryhmän perustamiseksi ohjattaisiin poliisiviranomaisten osalta Keskusrikos-

poliisin kautta, vaikka paikallinen poliisiviranomainen suorittaisi esitutkinnan ja osallistuisi tutkintaryhmään.

2 §. *Tutkintaryhmän kokoonpano.* Pykälässä säädettäisiin tutkintaryhmän kokoonpanosta. Tutkintaryhmä koostuisi sen perustaneiden valtioiden toimivaltaisista viranomaisista eli pääosin niistä viranomaisista, joiden toimivaltaan esitutkinnan toimittaminen kuuluu. Suomessa tutkintaryhmään osallistuisi siten lähinnä poliisi, mutta siihen voisi kuulua myös tulliviranomaisia ja rajavartiolaitoksen virkamiehiä silloin, kun esitutkinnan toimittaminen kuuluu niiden tehtäviin. Esitutkintaviranomaisten ja syyttäjien välisen yhteistyön merkitys korostuu rikoksissa, joiden esitutkinnan toimittamiseksi tarvitaan yhteistä tutkintaryhmää. Sen vuoksi esitutkintaviranomaisen tulisi ilmoittaa rikoksesta syyttäjälle mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Syyttäjän osallistuminen tutkintaryhmään voisi myös olla tarpeellista. Toimivaltainen viranomaisten lisäksi tutkintaryhmään voisi kuulua myös muita henkilöitä, kuten Eurojustin tai Europolin edustajia. Tutkintaryhmän kokoonpanosta sovittaisiin aina erikseen tutkintaryhmän perustamista koskevassa sopimuksessa.

3 §. *Tutkintaryhmän yleiset toimintaedellytykset.* Pykälässä ehdotetaan selvyuden vuoksi säädettäväksi tutkintaryhmän yleisistä toimintaedellytyksistä. Tutkintaryhmä toimisi Suomessa Suomen viranomaisten johdon ja valvonnan alaisena Suomen lainsäädännön mukaisesti. Esitutkintaa johtaisi tällöin esitutkintalain (449/1987) 14 §:n mukaisesti määrättyvä tutkinnanjohtaja. Tutkintaryhmän toimiessa vieraassa valtiossa sitä johtaisi sen valtion toimivaltainen viranomaisen edustaja, jossa tutkintaryhmä toimii. Tutkintaryhmän johtajan toimivalta määräytyisi aina hänen kansallisen lainsäädäntönsä mukaisesti.

4 §. *Tutkintaryhmään kuuluvan henkilön toimivaltuudet Suomessa.* Pykälässä säädettäisiin tutkintaryhmään kuuluvien henkilöiden toimivallasta Suomen alueella. On mah-

dollista, että heidän toimivaltaansa kuitenkin rajoitettaisiin tässä ehdotettua suppeammaksi tutkintaryhmän perustamista koskevassa sopimuksessa tai sitä olisi rajoitettu virkamiehen tutkintaryhmään lähettäneen valtion lainsäädännössä taikka esimerkiksi Europolin edustajien osalta heidän toimivaltuuksiaan sääntelevissä instrumenteissa. Pykälässä ehdotettua laajempia toimivaltuuksia tutkintaryhmään kuuluvat henkilöt eivät saisi käyttää Suomessa.

Pykälän *1 momenttiin* otettaisiin säännös, jonka mukaan tutkintaryhmään kuuluvilla henkilöillä olisi samat toimivaltuudet kuin oikeusapupyynnön esittäneen valtion toimivaltaisilla viranomaisilla on rikosoikeusapulain 10 §:n nojalla. Heillä olisi oikeus Suomen lain mukaisesti olla läsnä tutkintaan liittyvää toimenpidettä suoritettaessa. Samoin heillä olisi esitutkintaviranomaisen luvalla oikeus osallistua asian käsittelyyn esitutkintaa toimitettaessa ja oikeus esittää kuulustelutaville kysymyksiä. Oikeudella osallistua asian käsittelyyn tarkoitettaisiin esimerkiksi sitä, että tutkintaryhmään kuuluva henkilö voisi tutkia esitutkinta-aineistoa ja tehdä ehdotuksia jatkotoimenpiteiksi.

Pykälän *2 momentissa* säädettäisiin selvyden vuoksi siitä, että tutkintaryhmään kuuluva henkilö voi pakkokeinolain 5 luvun 4 §:n 1 momentin mukaisesti olla toimitusmiehen harkinnan mukaan apuna kotietsinnässä ja saman lain 4 luvun 8 §:n nojalla tutkinnanjohtajan osoituksen mukaisesti tutkia suljetuja yksityisiä asiakirjoja. Tutkintaryhmän tehokas toiminta edellyttää, että siihen kuuluvat henkilöt voivat tarvittaessa avustaa kotietsinnässä ja tutustua esitutkinta-aineistoon.

Pykälän *3 momentissa* mahdollistettaisiin se, että tutkintaryhmään kuuluva vieraan valtion virkamies voisi tutkinnanjohtajan niin määrätessä suorittaa kuulustelun. Pykälän 1 ja 2 momentissa mainittuja toimivaltuuksia voitaisiin ehdotuksen mukaan soveltaa kaikkiin tutkintaryhmään kuuluviin henkilöihin, kun taas kuulustelu-oikeus voitaisiin antaa vain vieraan valtion virkamiehelle. Rajoitus on perusteltu sen vuoksi, että kuulustelun suorittaminen on julkisen vallan käyttöä sisältävä tehtävä, jota ei ole perusteltua antaa muun kuin viranomaisen tehtäväksi. Säännöstä voitaisiin soveltaa esimerkiksi siten, et-

tä tutkintaryhmään kuuluva vieraan valtion virkamies voisi kuulustella omalla kielellään samaa kieltä äidinkielenään puhuvaa kuulusteltavaa. Tarvetta tällaiselle erityisjärjestelylle saattaa esiintyä erityisesti silloin, jos vieraan valtion virkamies tuntee asian parhaiten ja kuulusteltava osaa samaa kieltä.

Kuulustelu olisi aina suoritettava Suomen lainsäädännön mukaisesti syylliseksi epäillyn vähimmäisoikeuksia kunnioittaen. Ennen kuulustelu-oikeuden antamista vieraan valtion virkamiehelle tutkinnanjohtajan olisi varmistuttava siitä, että kuulustelija tuntee Suomen lainsäädännön tältä osin. Se, miten kuulustelun tulkkauksen tai kääntäminen järjestettäisiin, jäisi tapauskohtaisesti harkittavaksi. Kuulustelun tulisi kuitenkin aina tapahtua tutkinnanjohtajan johdon ja valvonnan alla, joten tutkinnanjohtajan olisi ymmärrettävä kuulustelun sisältö. Jokaisen kysymyksen ja vastauksen tulkkauksesta kuulustelutilanteessa ei kuitenkaan välttämättä edellytettäisi, mutta tällainen menettely olisi suositeltavaa erityisesti silloin, jos kuulusteltaisiin rikoksesta epäiltyä ja mahdollinen syyte olisi tarkoitus nostaa Suomessa. Kuulustelupöytäkirja laadittaisiin yleensä kuulusteltavan käyttämällä kielellä, vaikka esitutkintapöytäkirja laaditaankin suomeksi tai ruotsiksi. Vieraan valtion virkamies voisi suorittaa kuulustelun vain, jos se valtio, joka on lähettänyt henkilön tutkintaryhmään, antaisi siihen luvan. Lupa voitaisiin saada esimerkiksi tutkintaryhmän perustamista koskevassa sopimuksessa tai tapauskohtaisesti erikseen.

Varsinkin laajoissa ja monimutkaisissa rikosoikeudenkäynneissä on viime vuosina esitetty oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevia väitteitä, joissa on ollut kysymys siitä, että esitutkintaa suorittaneiden poliisimiesten tai syyttäjän on väitetty ylittäneen toimivaltansa ja loukanneen siten rikoksesta epäillyn oikeuksia. Jos kuulustelun suorittaa vieraan valtion virkamies, voi olla pelättävissä, että tällaisia väitteitä esitetään. Tulkkauksen puuttuessa väitteiden oikeellisuuden selvittäminen saattaa olla vaikeaa, joskin myös tällöin kuulustelussa mukana olevat Suomen viranomaiset voivat tehdä havaintoja kuulustelijan ja kuulusteltavan käyttäytymisestä kuulustelutilanteessa. Jotta tarvittaessa voitaisiin helpommin jälkikäteen varmistua kuu-

lustelun asianmukaisesta suorittamisesta, vieraan valtion virkamiehen suorittama kuulustelu olisi hyvä tallentaa videotallenteeseen tai muuhun kuva- ja äänitallenteeseen.

5 §. *Toimenpiteen suorittaminen ilman oikeusapupyynnön esittämistä.* Tutkintaryhmän tarpeelliseksi katsomia toimenpiteitä voidaan joutua suorittamaan samanaikaisesti useassa valtiossa, vaikka tutkintaryhmä varsinaisesti toimisikin vain yhden valtion alueella. Pykälään ehdotetaan otettavaksi puitepäätöksen 1 artiklan 7 kohdan edellyttämä joustavaan menettelyyn tähtäävä säännös siitä, että tutkintaryhmän suomalaisen jäsenen pyynnöstä esitutkintaan liittyvä toimenpide voitaisiin toteuttaa Suomessa ilman oikeusapupyynnön toimittamista. Toimenpide toteutettaisiin samoin edellytyksin kuin se toteutettaisiin silloin, jos teko olisi tehty vastaavissa olosuhteissa Suomessa. Toimenpide voisi olla esimerkiksi kuulustelun suorittaminen tai myös pakkokeino. Jos toisessa valtiossa toimivan tutkintaryhmän suomalainen jäsen pyytäisi esimerkiksi kotietsinnän suorittamista, Suomen esitutkintaviranomaiset voisivat tehdä kotietsinnän pakkokeinolain säännösten mukaisesti. Tällöin kotietsinnän suorittamisen edellytykset määräytyisivät pakkokeinolain 5 luvun 1 §:n mukaisesti. Säännös ei siis merkitse luopumista pakkokeinoja koskevasta kaksoisrangaistavuuden vaatimuksesta. Sen tarkoituksena on ainoastaan oikeusapumenettelyn ohittaminen.

6 §. *Tietojen käytön rajoitukset.* Pykälään ehdotetaan otettavaksi puitepäätöksen 1 artiklan 10 kohdan edellyttämä säännös tietojen käytön rajoituksista. Säännös koskisi tietoja, jotka on saatu tutkintaryhmän toiminnassa ja jotka muutoin eivät olisi Suomen viranomaisten tiedossa. Tiedot olisi voitu saada vieraassa valtiossa tai esimerkiksi vieraan valtion viranomaiselta tutkintaryhmän toimissa Suomessa. Pykälän 1 momentti koskisi tietojen käyttämistä esitutkinnassa ja syytteen nostamisessa, kun taas 2 momentissa kysymys olisi tietojen käytöstä muissa tilanteissa. Pykälän 3 momentissa otettaisiin huomioon tilanne, jossa tietojen käytön rajoituksiin sovellettaisiin puitepäätöksestä ja ehdotetusta 1 ja 2 momentista poikkeavia ehtoja.

Pykälän 1 momentin mukaan Suomen viranomaiset saisivat käyttää tutkintaryhmässä

saamia tietoja siihen tarkoitukseen, jota varten tutkintaryhmä on perustettu. Tällä perusteella tietoja saataisiin käyttää tutkintaryhmän tutkimien rikosten selvittämistä ja syytteen nostamista varten. Tietojen käyttämiseen muiden kuin tutkintaryhmän tutkimien rikosten esitutkintaan tai syytteen nostamiseen tarvittaisiin sen valtion lupa, jossa tiedot on saatu tai joka on toimittanut tiedot tutkintaryhmälle. Jos tutkintaryhmä olisi perustettu esimerkiksi rahanpesurikoksen selvittämiseksi, tutkintaryhmän suomalaisen jäsenen saamia tietoja voitaisiin käyttää ilman lisäedellytyksiä tutkinnan kohteena olevan rahanpesurikoksen esitutkintaa ja syytetoimia varten. Jos taas ilmenisi tarve esitutkinnan toimittamiseen ja syytteen nostamiseen myös muusta kuin tutkintaryhmän tutkittavana olevasta rikoksesta — esimerkiksi veropetoksesta — tarvittaisiin tietojen käyttöä varten sen valtion ennakkoon antama lupa, jossa tiedot on saatu. Jos tutkintaryhmä toimisi yhdessä valtiossa, mutta toinen valtio olisi toimittanut tiedot tutkintaryhmälle, olisi lupaa pyydyttävä tiedot toimittaneelta valtiolta.

Puitepäätöksen mukaan luvan antamisesta toiselle EU:n jäsenvaltiolle voitaisiin kieltäytyä vain, jos tietojen käyttö voisi vaarantaa rikostutkinnan kyseisessä jäsenvaltiossa tai jos tämä jäsenvaltio voisi kieltäytyä keskinäisestä oikeusavusta. Tämä tulee ottaa huomioon, jos tutkintaryhmässä mukana olevan toisen EU:n jäsenvaltion viranomaisen pyytää Suomelta lupaa käyttää meillä saamia tietoja esitutkintaa tai syytetoimia varten.

Pykälän 2 momentin mukaan tietoja voitaisiin käyttää myös välittömän ja vakavan hengen tai terveyden vaaran torjumiseksi. Vaaran tulisi olla äkillinen, eikä tietoja voitaisi tällä perusteella käyttää esitutkinnan aloittamiseen, esitutkintaan eikä syytteen nostamiseen. Oikeus tietojen käyttämiseen näihin tarkoituksiin määräytyisi 1 momentin mukaan. Toisin sanoen tietojen käyttäminen rikoksen tutkintaan tai syytteen nostamiseen edellyttäisi kyseisen valtion nimenomaista lupaa, vaikka tietoja olisi saanut käyttää vaaran torjumiseksi. Tutkintaryhmän perustaneet valtiot voisivat myös sopia tietojen käyttämisestä muuhun tarkoitukseen. Tietojen käyttämisestä voitaisiin sopia esimerkiksi valtioiden välisessä sopimuksessa, tutkintaryhmän

perustamista koskevassa sopimuksessa taikka yksittäistapauksittain.

Pykälän 3 momentin mukaan Suomen viranomaisten olisi noudatettava, mitä Suomen ja vieraan valtion välillä voimassa olevassa sopimuksessa, tutkintaryhmän perustamista koskevassa sopimuksessa tai vieraan valtion asettamissa ehdoissa on määrätty tietojen käytön rajoituksista. Puitepäätökseen perustuvista 1 ja 2 momentin säännöksistä poikkeavia ehtoja joudutaan soveltamaan silloin, jos tutkintaryhmä on perustettu muun valtion kuin EU:n jäsenvaltion kanssa. Tietojen käyttäminen 2 momentin nojalla vaaran torjumiseen ei siis välttämättä sovellu silloin, kun tiedot on saatu EU:n ulkopuoliselta valtiolta. Tutkintaryhmässä mukana oleva EU:n ulkopuolinen valtio voi edellyttää tietojen tai todisteiden käytön rajoittamista esimerkiksi siten, että niitä saadaan käyttää vain siihen tarkoitukseen, johon ne on annettu. Rajoitusta on tällöin noudatettava. Silloin kun tutkintaryhmä perustetaan muun valtion kuin EU:n jäsenvaltion kanssa, tietojen käyttämisestä olisi hyvä sopia tutkintaryhmän perustamista koskevassa sopimuksessa.

Siltä osin kuin kysymys on salassapidosta, vaitiolovelvollisuudesta tai luovutetun aineiston palauttamisesta tai hävittämisestä, sovelletaan ehdotetun 8 §:n 1 momentin nojalla rikosoikeusapulain 27 §:ää.

7 §. *Vastuu tutkintaryhmään kuuluvan ulkomaisen virkamiehen aiheuttamasta vahingosta.* Pykälään ehdotetaan otetavaksi puitepäätöksen 3 artiklan edellyttämä säännös vahingonkorvausvastuusta. Valtio vastaisi ulkomaisen virkamiehen aiheuttamasta vahingosta samalla tavoin kuin oman virkamiehensä aiheuttamasta vahingosta.

Vahingon korvaamiseen sovellettaisiin yleensä vahingonkorvauslakia (412/1974). Jos vahingonkorvauslaki tulisi sovellettavaksi, valtion vastuu ulkomaisen virkamiehen aiheuttamasta vahingosta määräytyisi sen 3 luvun mukaisesti. Valtion vahingonkorvausvastuun määräytymisen kannalta on olennaista, onko vahinko aiheutettu julkista valtaa käytettäessä. Jos vahinko olisi aiheutettu virheellä tai laiminlyönnillä, joka ei ole julkisen vallan käyttämisestä, vahingonkorvausvastuu määräytyisi lain 3 luvun 1 §:n mukaisesti. Tällöin valtio vastaisi pääsääntöisesti vain

virkamiehen työssä aiheuttamista henkilö- ja esinevahingoista. Esityksen mukaan tutkintaryhmään kuuluvilla vieraan valtion virkamiehillä olisi oikeus eräiden julkisen vallan käyttöä tarkoittavien tehtävien suorittamiseen. Jos vahinko olisi aiheutettu julkista valtaa käytettäessä, valtion vahingonkorvausvastuu määräytyisi vahingonkorvauslain 3 luvun 2 §:n mukaan ja kattaisi 5 luvun 1 §:n nojalla myös puhtaat varallisuusvahingot. Vahingonkorvauslain lisäksi eräissä tilanteissa sovellettavaksi voisi tulla myös poliisilain 47 §:n 2 momentti valtion korvausvastuusta.

Puitepäätöksen 3 artiklassa on säännös takautumisoikeudesta. Sen mukaan virkamiehen tutkintaryhmään lähettäneen jäsenvaltion tulee korvata korvauksen suorittaneelle jäsenvaltiolle koko se määrä, jonka se on maksanut vahinkoa kärsineelle henkilölle. Valtio voisi käyttää tätä takautumisoikeutta ja saada maksamansa määrän takaisin vahingon aiheuttaneen virkamiehen tutkintaryhmään lähettäneeltä valtiolta. Niissä tilanteissa, joissa virkamiehen tutkintaryhmään lähettäneellä valtiolla ei olisi kansainväliseen velvoitteeseen perustuvaa korvausvelvollisuutta, valtio voisi tapauskohtaisesti neuvotella asiasta virkamiehen lähettäneen valtion kanssa tai mahdollisesti hakea vahingon aiheuttaneelta virkamieheltä korvausta vahingonkorvauslain 4 luvun nojalla.

8 §. *Suhde muihin lakeihin ja kansainvälisiin velvoitteisiin.* Tutkintaryhmiä koskevan lain lisäksi tutkintaryhmien perustamiseen ja toimintaan sovellettaisiin pykälän 1 momentin mukaan soveltuvin osin rikosoikeusapulakia. Tutkintaryhmän perustamista koskeva pyyntö olisi oikeusapupyyntö ja siihen sovellettaisiin rikosoikeusapulain oikeusapupyynnönä koskevia säännöksiä. Tutkintaryhmän toiminnan aikana sovellettavaksi voisi tulla ainakin tutkintaryhmään kuuluvien henkilöiden toimivaltaa koskeva 10 § siltä osin kuin asiaa ei ole säännelty yhteisiä tutkintaryhmiä koskevassa laissa. Samoin sovellettaisiin oikeusavun antamisesta aiheutuvia kustannuksia koskevaa 25 §:ää ja salassa pidettävien tietojen luovuttamista koskevaa 25 a §:ää. Lain 27 §:ää salassapidosta, vaitiolovelvollisuudesta sekä tietojen käytön rajoituksista sovellettaisiin siltä osin kuin asiasta ei säädetä ehdotettavassa laissa.

Pykälän 2 momentin mukaan kansainväliset velvoitteet menisivät yhteisiä tutkintaryhmiä koskevan lain säännösten edelle. Jos Suomea velvoittavassa kansainvälisessä sopimuksessa olisi yhteisiä tutkintaryhmiä koskevia määräyksiä, niitä sovellettaisiin lain säännösten esitettäväksi.

9 §. *Voimaantulo.* Lain on tarkoitus tulla voimaan 1 päivänä tammikuuta 2003, jolloin puitepäättös on kansallisesti pantava täytäntöön.

2. Voimaantulo

Laki ehdotetaan tulemaan voimaan 1 päivänä tammikuuta 2003, jolloin sen puitepäättöksen täytäntöönpanoa koskevan velvoitteen mukaan on oltava voimassa.

3. Säättämjärjestys

Tutkintaryhmä toimisi Suomessa Suomen viranomaisten johdon ja valvonnan alaisena Suomen lakia noudattaen. Tutkintaryhmään kuuluvien henkilöiden toimivaltuuksia ehdotetaan kuitenkin yhdessä suhteessa laajennettavaksi nykyisestä. Lain 4 §:n 3 momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, että tietyn edellytyksin tutkintaryhmään kuuluva vieraan valtion virkamies voisi suorittaa esitutkintakuulustelun. Kuulustelun suorittaminen on julkisen vallan käyttöä sisältävä tehtävä. Vieraan valtion virkamies voisi kuitenkin suorittaa kuulustelun vain tutkinnanjohtajan määräyksestä. Tutkinnanjohtajan tulisi johtaa ja valvoa kuulustelua. Vieraan valtion virkamies voisi myös suorittaa kuulustelun vain, jos se valtio, jonka virkamiehestä on kysymys, olisi antanut siihen luvan.

Ehdotettu säännös perustuu puitepäättöksen 1 artiklan 6 kohtaan, jonka mukaan yhteisen tutkintaryhmän johtaja voi toimintajäsenvaltion lainsäädännön mukaisesti antaa tutkintaryhmään lähetettyjen jäsenten vastata joidenkin tutkintatoimien toteuttamisesta. Edellytyksenä on, että toimintajäsenvaltio ja lähetävä jäsenvaltio ovat hyväksyneet asian. Puitepäättös ei siis velvoita säättämään toisen Euroopan unionin jäsenvaltion virkamiehille kuulustelu-oikeutta, vaan ainoastaan mahdollistaa sen. Kansainvälisiä ulottuvuuksia omaavien rikosten esitutkinnassa on kuitenkin

tarkoituksenmukaista, että vieraan valtion virkamies voi suorittaa kuulustelun omalla kielellään erityisesti silloin, jos hän tuntee asian parhaiten ja kuulusteltava puhuu äidinkielenään samaa kieltä. Vaikka puitepäättös ei edellytä kuulustelu-oikeuden myöntämistä, toisen Euroopan unionin jäsenvaltion virkamiehen toimivallan Suomessa voidaan myös tältä osin katsoa perustuvan kansainväliseen velvoitteeseen.

Esityksessä ehdotetaan, että tutkinnanjohtaja voisi määrätä myös muun valtion kuin toisen Euroopan unionin jäsenvaltion virkamiehen suorittamaan kuulustelun. Tällöin kuulustelu-oikeus ei perustu puitepäättökseen eikä muuhunkaan kansainväliseen velvoitteeseen ja on valtion täysivaltaisuuden kannalta ongelmallisempaa kuin toimivallan antaminen puitepäättöksen nojalla muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden virkamiehille.

Kuulustelun suorittaminen yhteisessä tutkintaryhmässä selvitettävänä olevassa rikoksessa on tavanomaista nykyaikaista kansainvälistä yhteistyötä. Vaikka ehdotetussa sääntelyssä annetaan julkisen vallan käyttöä sisältävä tehtävä vieraan valtion viranomaiselle, se vaikuttaa vain vähäisessä määrin valtion täysivaltaisuuteen, eikä sellaisenaan merkitse valtion täysivaltaisuuden loukkamista. Kansainvälinen yhteistoiminta rikosten tutkimisessa ja selvittämisessä on omiaan myötävaikuttamaan yhteiskunnan kehittymiseen perustuslain 1 §:n 3 momentissa tarkoitettulla tavalla.

Kuulustelu-oikeuden antaminen ei tosiasias- sa merkitsisi suurta muutosta nykyiseen lainsäädäntöön ja käytäntöön verrattuna. Rikosoikeusapulain 10 §:n nojalla vieraan valtion viranomaisen voi jo nykyisin esitutkintaviranomaisen luvalla osallistua asian käsitte- lyyn ja esittää kysymyksiä kuulusteltavalle. Ehdotettu säännös tarkoittaisi, että vieraan valtion viranomaisen ei pelkästään esittäisi kysymyksiä, vaan suorittaisi esitutkintakuulustelun kokonaisuudessaan. Vieraan valtion virkamies ei voisi itsenäisesti päättää kuulustelun suorittamisesta, vaan ainoastaan suomalainen jutun tutkinnanjohtaja voisi määrätä hänet tähän tehtävään. Tutkinnanjohtajan olisi tapauskohtaisesti harkittava, määrääkö hän vieraan valtion virkamiehen suorittamaan kuulustelun. Kuulustelu olisi suorit-

tava Suomen lain mukaisesti tutkinnanjohtajan johdon ja valvonnan alaisena. Esitutkin-
nan johto ja vastuu siitä olisi koko ajan Suo-
men viranomaisilla. Rikosoikeudellinen vir-
kavastuu koskisi vieraan valtion viranomaisia
yleisperusteluissa selvitetyn mukaisesti.

Edellä mainitut seikat huomioon ottaen eh-
dotettu toimivaltuus vaikuttaisi kokonaisuu-

tena tarkasteltuna valtion täysivaltaisuuteen
vain vähäisessä määrin. Hallituksen käsityk-
sen mukaan lakiehdotus voidaan käsitellä ta-
vallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Edus-
kunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

1.

Laki**yhteisistä tutkintaryhmistä**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Yhteisen tutkintaryhmän perustaminen

Toimivaltainen esitutkintaviranomainen voi yhdessä vieraan valtion toimivaltaisen viranomaisen kanssa tehdä sopimuksen yhteisen tutkintaryhmän (*tutkintaryhmä*) perustamisesta rikoksen esitutkinnan toimittamiseksi.

Tutkintaryhmän perustamista koskevaa pyyntöä on käsiteltävä oikeusapupyynnönä.

2 §

Tutkintaryhmän kokoonpano

Tutkintaryhmä koostuu sen perustaneiden valtioiden toimivaltaisista viranomaisista. Sen mukaan kuin sopimuksessa erikseen määrätään, tutkintaryhmään voi kuulua myös muita henkilöitä. Tutkintaryhmän kokoonpanosta on määrättävä tutkintaryhmän perustamista koskevassa sopimuksessa.

3 §

Tutkintaryhmän yleiset toimintaedellytykset

Suomessa tutkintaryhmä toimii Suomen viranomaisten johdon ja valvonnan alaisena Suomen lainsäädännön mukaisesti.

4 §

Tutkintaryhmään kuuluvan henkilön toimivaltuudet Suomessa

Tutkintaryhmään kuuluvalla henkilöllä on oikeus Suomen lain mukaisesti olla läsnä tut-

kintaan liittyvää toimenpidettä suoritettaessa. Hänellä on esitutkintaa toimitettaessa oikeus osallistua asian käsittelyyn ja esittää kuulusteltaville kysymyksiä, jos esitutkintaviranomainen antaa tähän luvan.

Tutkintaryhmään kuuluvaan henkilöön voidaan soveltaa, mitä pakkokeinolain (450/1987) 4 luvun 8 §:ssä ja 5 luvun 4 §:n 1 momentissa säädetään asiantuntijasta tai muusta henkilöstä.

Tutkintaryhmään kuuluva vieraan valtion virkamies saa tutkinnanjohtajan määräyksen mukaisesti tämän johdon ja valvonnan alaisena suorittaa kuulustelun, jos se valtio, jonka virkamiehestä on kysymys, on antanut tähän luvan.

5 §

Toimenpiteen suorittaminen ilman oikeusapupyynnön esittämistä

Jos tutkintaryhmän toimiessa vieraassa valtiossa tutkinnan suorittamiseksi on tarpeen toteuttaa toimenpiteitä Suomessa, toimenpiteet on tutkintaryhmän suomalaisen jäsenen pyynnöstä toteutettava samoin edellytyksin kuin ne toteutettaisiin, jos teko olisi tehty Suomessa vastaavissa olosuhteissa.

6 §

Tietojen käytön rajoitukset

Suomen viranomaiset saavat käyttää tutkintaryhmän toiminnassa saatuja tietoja, jotka eivät muutoin olisi Suomen viranomaisten tiedossa, siihen tarkoitukseen, jota varten tutkintaryhmä on perustettu. Sen valtion luvalla, jossa tiedot on saatu tai joka on toimit-

tanut tiedot, saadaan tietoja käyttää myös muiden rikosten esitutkintaa ja syytteen nostamista varten.

Tietoja saadaan käyttää myös välittömän ja vakavan hengen tai terveyden vaaran torjumiseksi. Muuhun tarkoitukseen tietoja saadaan käyttää sen mukaisesti kuin tutkintaryhmän perustaneet valtiot ovat sopineet.

Edellä 1 ja 2 momentissa säädetyn lisäksi on noudatettava, mitä Suomen ja vieraan valtion välillä voimassa olevassa sopimuksessa, tutkintaryhmän perustamista koskevassa sopimuksessa tai vieraan valtion asettamissa ehdoissa on määrätty tietojen käytön rajoituksista.

7 §

Vastuu tutkintaryhmään kuuluvan ulkomaisen virkamiehen aiheuttamasta vahingosta

Tutkintaryhmään kuuluva ulkomainen virkamies, joka aiheuttaa vahinkoa virkatehtä-

vässä Suomen alueella, rinnastetaan korvausvelvollisuutta määrättäessä suomalaiseen virkamieheen.

8 §

Suhde muihin lakeihin ja kansainvälisiin velvoitteisiin

Tutkintaryhmän perustamiseen ja toimintaan sovelletaan sen lisäksi, mitä tässä laissa säädetään, soveltuvin osin kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annettua lakia (4/1994).

Tämän lain säännösten estämättä tutkintaryhmistä on lisäksi voimassa, mitä niistä on erikseen sovittu tai säädetty.

9 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
ta 20 .

Helsingissä 18 päivänä lokakuuta 2002

Tasavallan Presidentti

TARJA HALONEN

Oikeusministeri *Johannes Koskinen*